בתלתא אמר להו מצות הגבלה בארבעה עבוד פרישה ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא בתלתא אמר להו [1]ואתם תהיו לי בארבעה אמר להו מצות הגבלה בה' עבוד פרישה מיתיבי [2]וקדשתם היום ומחר קשיא לר' יוסי אמר לך ר' יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו דתניא (א)ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר את הלוחות הוסיף יום אחד מדעתו מאי דריש היום ומחר היום כמחר מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא נפקא ליה ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא ופירש מן האשה מאי דריש נשא קל וחומר בעצמו אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן אמרה תורה [3]והיו נכונים וגו' אל תגשו אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו דכתיב [4]לך אמור להם שובו לכם לאהליכם וכתיב בתריה [5]ואתה פה עמוד עמדי ואית דאמרי [6]פה אל פה אדבר בו שבר את הלוחות מאי דריש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה [7]וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה [כאן] וישראל מומרים על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר [8]אשר שברת (ב)ואמר ר"ל ◦יישר כחך ששיברת ת"ש [9]והיו נכונים ליום השלישי קשיא לר' יוסי הא אמרינן יום אחד הוסיף משה מדעתו ת"ש שלישי שלישי בחדש ושלישי בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן הא מני ר' יוסי היא שלישי למאי לכדתניא [10]וישב משה את דברי העם אל ה' וכתיב [11]ויגד משה את דברי העם אל ה' מה אמר לו הקב"ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה זו מצות הגבלה דברי ר' יוסי בר יהודה רבי אומר בתחילה פירש עונשה דכתיב וישב משה דברים שמשבבין דעתו של אדם ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב ויגד משה דברים (ג)שמושכין לבו של אדם כאגדה ואיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה דכתיב וישב משה דברים שמשיבין דעתו של אדם ולבסוף פירש עונשה דכתיב ויגד משה דברים שקשין לאדם (ד)כגידין תא שמע ששי ששי בחודש ששי בשבת קשיא לרבנן הא נמי רבי יוסי היא ששי למאי רבא אמר

לחנייתן

בתלתא אמר להו מצות הגבלה. שהדברים שנאמרו לו בשני ירד לערב ואמרן לישראל כדכתיב ויבא משה ויקרא לזקני העם וגו' (ה) ולמחרת השכים ועלה וישב משה את דברי העם וגו' כדאמר כל עליותיו בהשכמה היו ובו ביום נאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב וגו' ומצות הגבלתם דהשמרו לכם עלות בהר אע"פ שהיא כתובה אחר וקדשתם היום ומחר שהיא מצות פרישה קודם לכן נאמרה דכתיב בההיא עלייה שעלה בשלישי להשיב להקב"ה דברי העם דנעשה (ונשמע) הנה אנכי בא אליך וסיפא דקרא ויגד משה את דברי העם וגו' וכי מה דברי העם יש כאן אלא מצות הגבלה נאמר לו בו ביום ולקמן תניא לה הכי ולערב אמרה לישראל ולמחרת בד' השכים ועלה והגיד שקבלו עליהם מצות הגבלה ונאמרה לו מצות פרישה וקדשתם היום ומחר ואע"פ שיש עוד ג' ימים עד יום שבת האמרינן לקמן לר"י דמשה הוסיף יום אחד מדעתו: **היום ומחר.** משמע בה' נאמר לו לפרוש ה' וו': **אמר לך ר' יוסי.** לעולם ברביעי נאמר לו לפרוש ד' וה' והוא הוסיף יום אחד והסכים הקב"ה לדעתו: **ופירש מן האשה.** לגמרי לאחר מתן תורה מיד משפירש עם חביריו שוב לא חזר לתשמיש: **אף היום.** צריך להיות לילו עמו והא לא אפשר: **וקבע להם זמן.** אימתי ידבר עמהם: **אמרה תורה והיו נכונים וגו'.** (א) פירשו מנשותיהן: **ולא קבע לי זמן.** לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן: **לאהליכם.** להתיר נשותיכם לתשמיש שאסרתי לכם: **בן נכר.** מומר(ו) שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים: **התורה כולה.** תלויה בלוחות הללו וישראל מומרים(ז) על אחת כמה וכמה שאינם כדי לה: **אשר.** אישור שאישרו ושיבחו על שבירתן: ה"ג **והיו נכונים ליום השלישי.** ול"ג והיו נכונים לשלשת ימים: **הא אמרן יום אחד הוסיף.** והאי קרא דוהיו נכונים ליום השלישי קודשא בריך הוא אמר ליה (ב) ומשה אמר להן היו נכונים לשלשת ימים ולא אמר ליום השלישי אלא פירשו ג' ימים וקרא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר(ח) שלישי לימים שלמים שלינן עמם קאמר: **ת"ש.** דתניא בברייתא הכי שלישי בחדש היה שלישי בשבת היה ולקמן בעי שלישי קמא למאי ע"כ במילתא דשלישי קמיירי וקאמר עלה שלישי זה שלישי בחדש: **קשיא לרבנן.** דשמעינן בחד בשבא איקבע ירחא א"כ על כרחך בתרי בשבת אמר ואתם תהיו בתלתא הגבלה בארבעה פרישה ובשביעי ניתנה תורה דהא לכ"ע בשבת ניתנה תורה: **לכדתניא כו'.** והכי קאמר יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבם של ישראל ולפרש עונשן ומתן שכרן ואותו יום היה שלישי בחדש שלישי בשבת ורבי יוסי קאמר לה: **וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה.** בין וישב משה דנעשה (ונשמע) לויגד משה שאמר להן לישראל ומה אמרו ישראל למשה על כך שהוצרך משה להגיד למקום והלא לא נאמר בינתים אלא הנה אנכי בא וגו': **זו מצות הגבלה.** שאע"פ שכתובה אחר מצות פרישה בשלישי נאמרה לו והוצרך להשיב שקבלו עליהן: **עונשה.** של תורה: **משבבין.** כמו וילך שובב (ישעיה נז) שמונעין מלקבל שאם יקבלו יענשו הדברים הללו משבבין את לבם מן המקום ואף על פי כן קיבלו עליהן: **כגידין.** ירק מר: **ששי ששי בחדש כו'.** לקמיה בעי ששי קמא למאי דהכא ליכא למימר ששי לאותן דברים דבשלמא שלישי דברייתא לעיל איכא למימר דאיירי בהו דהא כל ג' ימים היה משה מדבר באותן הדברים דעל כרחיך ויגד משה בד' כתיב דברים שקבלו בג': **קשיא לרבנן.** דמשמע דבחד בשבא איקבע ירחא:

לחנייתן

היום כמחר. אין זו דרשה גמורה[א] אלא משמע דהיום ממש[ב] דאי לאו הכי[ג] אין זה מדעתו: **ומה ישראל כו'.** וא"ת[ד] מאי קאמר (ט)(דהוסיף) מדעתו דאורייתא הוא דק"ו ניתן לידרש[ה] וי"ל דלא הוי ק"ו גמור דשאני התם[ו] משום עשרת הדברות:

וקבע להם זמן. תימה לר"י דהיא הנותנת דמשום שקבע להם זמן וידעו שאותו יום ודאי תדבר שכינה עמהם הוצרכו לפרוש אבל הוא מספק למה יפרוש[ז] וי"ל דלהם נמי איכא ספיקא שמא לא תפלוט והכי עביד ק"ו ומה ישראל שקבע להן זמן וא"כ לא היו צריכים לפרוש משום קרי דביום אחד היה די אפ"ה משום חשש פליטה שהיא קלה הוזקקו לפרוש אני שלא קבע לי זמן ויש חשש[ח] קרי שהוא חמור לא כ"ש שיש לי לפרוש:

ואתה פה עמוד עמדי. וא"ת מנלן דפירש משה מדעתו קודם ושוב הסכים הקב"ה על ידו שמא זה הוא צווי גמור שצוה לו לפרוש[ט] ותירץ ר"ת דהם איתא דמחמת צווי הקב"ה פירש ולא מדעתו היאך היה מערער אהרן ומרים דכתיב ותדבר מרים ואהרן במשה[י] אלא ודאי מתחלה פירש ממנה לגמרי משה מדעתו[יא] ואע"ג דהסכים הקב"ה על ידו מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקב"ה מסכים דדרך (י)שאדם הולך בה מוליכין אותו[יב] שהרי לאהרן ומרים לא אמר לפרוש אע"ג שגם עמהם היה מדבר ומיהו קשה דמשמע במדרש שלא ידעו זמן גדול שפירש ממנה גבי אלדד ומידד שהיו מתנבאים שאמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתמנו בעליהן פרנסין על הציבור אמרה צפורה אוי להם לנשותיהם של אלו שמיום שנתייחדה שכינה עם אחיך פירש ממני מיד ותדבר מרים ואהרן במשה משמע שלא ידעו קודם לכן וכי לא ידעו הא דכתיב ואתה פה עמוד עמדי ואור"ת דודאי ידעו אבל היו סבורין שפירש ע"פ הדבור עד שאמרה להם צפורה שמדעתו פירש ממנה מתחלה[יג]:

ומה פסח כו'. [יד]אין זה ק"ו (כ) גמור דהם מומר אסור בפסח שהוא קרבן[טו] מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה[טז]:

קשיא לרבנן. פי' למה שפירש רבא לעיל דבקביעא דירחא פליגי:

כאשר

מסורת הש"ס

א) יבמות סב. [עי' אדר"נ פ"ב חשיב עוד אחד], ב) ב"ב יד: יבמות סב. מנחות צט:, ג) [חגיגה יד.], ד) [תרגום של הנני מאכיל את העם הזה לענה מרה כגידין ערוך ערך גד ט], ה) [שמות יט], ו) בס"א: משומד, ז) בס"א: משומדים, ח) [שמות יט], ט) [נ"ל דפירש], י) [כדאיתא מכות י:], כ) [עי' אדר"נ פ"ב ק"ו אחר איתא שם],

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמרה תורה וכו' יפרשו מנשותיהן: (ב) ד"ה הא אמרן וכו' א"ל למשה ומשה אמר להן:

◆

גליון הש"ס

גמ' ואמר ר"ל יישר. אשר כמו ישר ובא האל"ף במקום היו"ד וכן אשרו חמוץ (ישעיה א') כמו ישרו חמוץ:

◆

מוסף רש"י

הוסיף משה מדעתו. הקב"ה א"ל וקדשתם היום ומחר, והוא אמר היו נכונים לשלשת ימים (יבמות סב.). **עד צפרא דשבתא.** לעבוד פרישה בארבע בשבתא ופירשו חמישי וששי שלמים ובשבתא שריא שכינה והוא שלישי לימים השלמים, ויום א' לא חשיב שלא היה לילו עמו (שם). **ואינו קובע לי זמן.** אימתי ידבר עמי שאפרוש יום אחד קודם (שם). **לאהליכם.** לנשיכם (שם). **אשר שברת.** ולא א"ל בלשון כעס, ש"מ הסכימה עמו דעת השכינה כשביטל תורה ושיברן כיון דנתכוין לטובה (מנחות צט:). **יישר כחך.** אשר לשון יישר (יבמות שם) לשון חוזק (כתובות פה.).

◆

רבינו חננאל

הרבה]. וכי תניא פרט לשכבת זרע שהסריחה, דפרשה מן האשה, אבל שפרשה מן האיש טמאה כל זמן שהיא לחה. והיכי דמי אפי' הבא על הזכור, אם פלט הזכור את שכבת זרעו כל זמן שהיא ליחה טמאה. ומנא לן, מדקא מיבעיא ליה לרב פפא שכבת זרע במעי בהמה מהו, וקא מסתפקא משום דלית לה פרוזדור, דאלמא פרוזדור דאשה הוא דמסרחא, ואם פלטתה אחר שלש עונות שלימות טהורה, ובהמה דלית לה פרוזדור מספקא מלתא משום דלא איפשיטא ועבדינן לחומרא. אבל זכר דלית ליה פרוזדור לא מסרחא שכבת זרע במעיו ופשיטא דטמאה. ובמעי גויה אף אינון חביל גופייהו כישר[אל] כד פלטה לה אחר שלשה טהורה. **תנן רבנן** בששה לחודש נתנו עשר דברות לישראל ר' יוסי אומר בשבעה בו. אמר רבה דכולי עלמא בראש חדש סיון באו מדבר סיני וביום שבת נתנו עשר דברות, ובקביעא דסיון פליגי, רבנן סברי בתרין בשבא איקבע סיון דההיא שתא, ושבת ששה בו. ור' יוסי סבר בחד בשבא איקבע, ושבת שבעה בו. **רבנן** דסברי בתרין בשבא הוה קבועיה, ומפורש בתורה דההוא יומא שחנו במדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר ומשה עלה אל האלהים, ואמר ליה למימר לישראל אתם ראיתם וגו', וקאמרי רבנן דההוא יומא לא אמר להו משה לישראל מידי משום חולשא דאורחא וטירחיה, בשלישי אמר להו האי מימרא ויבא משה וגו', ברביעי עבד להו הגבלה דקאמר והגבלת את העם וגו', ואע"ג דכתיבא בתר הפרשה, קבלה היא דהיא הות תחלה. בחמישי עבד להו פרישה שלא יגשו אל אשה, שלא תפלטו שכבת זרע בשעת מתן [תורה] ותיטמא [מהן]. והא פרישנן דר' אלעזר בן עזריה הכין סבר. ואף הלכתא דאמרה ר' יוחנן שלש עונות שלימות מעת לעת, סלקא לפום הכין. **ר' יוסי** דסבר בחד בשבא הוה קבועיה, אמר לך בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חוליא דארעא, בתרין אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', בתלתא הגבלה, בארבע פרישה. וסלקא לר' ישמעאל ור' עקיבא כדפרישנא לעילא. **ומקשינן** אי ר' יוסי דאמר מן צפרא דארבעה עבוד פרישה קרא דכתיב לך אל העם וקדשתם היום ומחר, דאלמא היום חמשה ולמחר מעלי, ולשבת שמעו דברות. **ופריקנן** אמר לך ר' יוסי בארבעה הוא דאמר ליה רחמנא וקדשתם היום ומחר, ודרש משה דלאו היום האידנא דהוא יומא דארבעה, אלא הכי קאמר שני ימים דדמי להדדי, כי ביום השלישי ירד ה' וצריך למהוי היום כמחר תרוייהו לילותיהם עמהם, והכי קאמר יום ומחר שלו ואינון מתחלת חמישי ומנא לן דהסכימה דעתו לדעת המקום והסכים הקב"ה על ידו, דהא לא שראי שכינה עד שבתא. ולרבנן היום ומחר חמשה ומעלי, ולא צריכי לילו עמו. אבל קרא דאמר להו משה לישראל היו נכונים לשלשת ימים לית מוכח, ולא קשי לא למר ולא למר. **ת"ש שלישי שלישי לחודש שלישי בשבת.** אלמא ריש ירחא בחד בשבא. ופרקי' הא מני ר' יוסי היא. **ואיבעיא לן** האי שלישי דקאמר ר' יוסי הוא שלישי לשבת ולחודש, ולמאי אצטריך ליה והי יומא ניהו. ופריש, כיון דבשני אמר להו ואתם תהיו לי, בשלישי וגו' וישב משה, והוא יום הגבלה לר' יוסי בר' יהודה, ולרבי הוא יום שהודיען עונשה ומתן שכרה שמשבבין לבו של אדם, דקאמר [נ"א: מדאמר] שהודיען עונשה פי' ששוברין לבו של אדם, ונפיק מן כי שבבים יהיה עגלי שומרון. ומן לשון ארמי נמי ידוע הוא. **שקשין כגידין**, דקאמר דל דגש פרשוהו רבנן בלשון ארמית הרזוקלאלי והוא בטיית חנטל, ואיתא ביום הכפורים לעניין מן כזרע גד. **ת"ש ששי ששי בחודש** ששי בשבת, הא נמי רב יוסי. והאי ששי למאי דקא' ביה הכי. רבה אמר ששי

תורה אור השלם

1 וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות יט ו

2 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: שמות יט י

3 וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה: שמות יט טו

4 לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: דברים ה כז

5 וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: דברים ה כח

6 פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְיָ יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: במדבר יב ח

7 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מג

8 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: שמות לד א

9 וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְיָ לְעֵינֵי כָל הָעָם עַל הַר סִינָי: שמות יט יא

10 וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ח

11 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ט

◆

מוסף תוספות

א. דכיון דכתיב והיו נכונים ליום השלישי פשטיה דקרא ליום הציווי קאמר, [דאם רצה הקב"ה היה אומר לו היו נכונים ליום הרביעי כדלקמן, אלא הוא ודאי לשלישי אמר. רמב"ן]. ואי משום דכתיב היום ומחר לא משמע איפכא שהרי אפילו בחצי היום שייך למימר היום ומחר. חי' הר"ן. ב. אותו יום שהוא עומד בו משמע. חי' הר"ן. ג. כיון דמדרש דרש. חי' הר"ן. ד. כיון דק"ו גמור הוא דרש א"כ. תוס' הרא"ש. ה. [ו]משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן הוא. תוס' הרא"ש. ו. [ד]דוקא אז אמר לבטל. תוס' יבמות סב. ז. [ד]א"כ יבטל מפריה ורביה. תוס' הרא"ש. ח. שמא יתייחד עמו הדיבור בעת שהוא בעל. תוס' הרא"ש. ט. כי הדיבור הזה נאמר למשה מיד לאחר מתן תורה כשהותרו ישראל ולא ראינו למשה שפירש מן האשה עד לאחר מכן. ריטב"א. שהרי עם כל ישראל פירש קודם מתן תורה וכשהיה לו לחזור עם כל ישראל צוה לו הקב"ה ואמר לו ואתה פה עמוד עמדי. תוס' הרא"ש. י. על אודות האשה. תוס' הרא"ש. יא. ועשה לה אהל בפני עצמה או שנתן לה גט ואח"כ הסכים הקב"ה על ידו. תוס' הרא"ש. יב. וסייעוהו בבא לטהר. תוס' יבמות סב. יג. ועל אותה פרישה ערערו דע"י אותה פרישה הסכים הקב"ה על ידו. תוס' הרא"ש. יד. וא"ת כיון דק"ו דרש א"כ לאו מדעתו עשה, י"ל. תוס' הרא"ש. טו. [ו]אכילת קדשים שאני. תוס' הרא"ש. טז. ואולי יקיימוה ויתכפרו, אלא הוא עשה כעין ק"ו קצת לחוש על כבודו של מקום וכעין הבא ליטמא פותחין לו (לקמן קד.). ריטב"א.

לחנייתן רב אחא בר יעקב אמר למסען וקמיפלגי בשבת דמרה דכתיב [1]כאשר צוך ה' אלהיך א)ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד ומר סבר אתחומין נמי איפקוד ת"ש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם ובחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות לערב ס"ד אלא (א) מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה מדחמיסר בניסן חמשה בשבת ריש ירחא דאייר שבתא וריש ירחא דסיון חד בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה תא שמע דלא עברוה ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם בחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות לערב ס"ד אלא אימא מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה השלים ניסן ואירע אייר להיות בשבת חסר אייר ואירע סיון להיות באחד בשבת קשיא לרבנן הא מני ר' יוסי היא אמר רב פפא ת"ש [2]ויסעו מאלים ויבואו כל עדת בני ישראל וגו' בחמשה עשר יום לחדש השני ואותו היום שבת היה דכתיב [3]ובקר וראיתם את כבוד ה' וכתיב [4]ששת ימים תלקטוהו ומדחמיסר באייר שבתא ריש ירחא דסיון חד בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה א"ל רב (ב) חביבי מחוזנאה לרב אשי ת"ש [5]ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן תנא אותו יום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים ראשון לכהונה ראשון לעבודה ראשון לירידת האש ראשון לאכילת קדשים ראשון לשכון (ג) שכינה ראשון לברך את ישראל ראשון לאיסור הבמות ראשון לחדשים ומדריש ירחא דניסן דהאי שתא חד בשבת דאשתקד [בד'] בשבת דתניא אחרים אומרים ג)אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה (ד) אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת ה' הוה ליה ריש ירחא דאייר מעלי שבתא וריש ירחא דסיון שבתא קשיא בין לרבי יוסי בין לרבנן לר' יוסי שבעה חסרין עבוד

לרבנן

לחנייתן. שהרי בר"ח חנו והכי קאמר ששי לחנייתן הוא הששי בחדש הוא ששי בשבת: **למסען.** אף למסען שביום שבאו למדבר סיני נסעו מרפידים: **וקא מיפלגי.** רב אחא ורבא במצות שבת שנאמר להם במרה אם נצטוו על התחומין בו ביום או לא דכתיב בדברות האחרונות שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ש"מ קודם הדברות נצטוו בה: **ואר"י במרה.** דכתיב שם שם לו חק ומשפט (שמות טו): **אתחומין לא איפקוד.** הלכך כשנסעו מרפידים נסעו בשבת שלא הוזהרו (ה) לילך יותר מאלפים אמה: **לערב.** לערב משמע לערב הבא: **ריש ירחא דאייר שבתא.** שהרי ניסן מלא הוא לעולם (ו) ג)וריש ירחא דסיון בחד בשבתא: **השלים ניסן.** נתמלא בשלשים יום לשון שלם ד)חיסר אייר שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא: **ואותו היום שבת היה שנא' ובקר וראיתם וגו'.** שנתרעמו בו ביום על המן כדכתיב וילונו על משה וגו' להמית את כל הקהל הזה ברעב ה) והבטיחם להוריד להם מן למחר וע"כ בחד בשבת ירד להם מן תחלה שנאמר ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי לירידתו שבת לא יהיה בו: **ריש ירחא דסיון חד בשבת.** כשתשלים לאייר עד ט"ו ויום ט"ו ר"ח סיון: **עשר עטרות.** ראשון לעשרה דברים: **ראשון לבריאת עולם.** שאחד בשבת היה: **ראשון לנשיאים.** להקרבת נשיאים לחנוכת הבית: **ראשון לכהונה.** אותו היום שמיני למילואים ועבודה באהרן ובניו ועד עכשיו היה בבכורות: **ראשון לעבודה.** לסדר עבודת ציבור תמידין ושאר קרבנות של תרומת הלשכה: **לירידת אש.** ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו' (ויקרא ט): **לאכילת קדשים.** במחילה ועד עכשיו היו נאכלים בכל מקום: **לשכון בישראל.** שכינה שרתה שם כדכתיב ושכנתי בתוכם ו) מכלל דעד השתא לא (ז) שרתה: **לברך.** ברכת כהנים כדכתיב ז) וישא אהרן את ידיו וגו': **לאיסור הבמות.** מעכשיו נאסרו שהוא ראוי לפתח אהל מועד כדכתיב ח) ואל פתח אהל מועד לא הביאו: **דהאי שתא.** שנה השנית ליציאתם הוקם המשכן: **ד' ימים.** כשאתה קובע כל החדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר הוו ארבעה ימים בין תחלת שנה לתחלת שנה אחרת שמנין חדשי לבנה כסדרן שנ"ד ימים כולן שבועין חוץ מארבעה ימים: **ואם היתה שנה מעוברת ה'.** דקסבר שני האדרים עבדינן חסרים ופסח דחוי יום אחד לקמן: **ז' חסרים עבוד.** ולא היו אלא ג' בין פסח לפסח הלכך דאישתקד בה' בשבא ולית ליה דאחרים דאמרי אין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך אלא לעולם אחד מלא ואחד חסר:

לרבנן

כאשר צוך במרה. ואם תאמר מנא ליה דבמרה איפקוד אשבת דילמא כאשר צוך בפרשת מן דאשכחן דיני שבת כתובין שם את אשר תאפו אפו וגו'[א] וי"ל משום דבכיבוד אב ואם נמי כתיב כאשר צוך ומסתמא כי היכי דהאי כאשר צוך במרה הכי נמי האי וכן מוכח בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נו:) דאיתמר מילתיה דר' יהודה אתרוייהו וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי (לקמן קיח:) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתריה ויבא עמלק אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה ועוד מקשים דמשמע מתוך הפסוקים ששתי שבתות היו קודם ראשונה כשנסעו מאילם ואחר אותו שבת ירד להם המן וכתיב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה וגו' ויניחו אותו עד הבקר וגו' [ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו וגו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו'] משמע שבשבת שלישית שאחר מרה היא:

ואמר רב יהודה כאשר צוך במרה. האי קרא במשנה תורה כתיב וליכא למימר (ח) כאשר צוך במתן תורה שהרי משה לא היה מספר אלא על הסדר ובכולהו לא כתיב כאשר צוך:

אתחומין לא איפקוד. אין נ"ל דאתיא כר' עקיבא דאמר ט) תחומין דאורייתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט תחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומר סבר איפקוד ואע"ג דבפרשת מן כתיב אל יצא איש ממקומו ודרשינן מיניה הוצאה בספ"ק דעירובין (דף יז:) איכא למימר שאחר מתן תורה נאמר אחר שנעשה המשכן [כמו] שאמר הקב"ה להניח צנצנת[ב] לפני העדות ומשום דשייכי למילי דמן כתבינהו התם ולמאן דאמר איפקוד אע"פ שבמרה נאמר כתביה התם כדפרישית:

ואותו יום חמישי בשבת היה כו'. ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן שאז היה בעשור לחדש[ג] ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש (שמות רבה פ' בא) כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך אמרו להן זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואצל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם: **וכתיב** ששת ימים תלקטוהו. תימה היכי מייתי ראיה מהאי קרא דבשבת היה והלא זה הפסוק נכתב אחר שירד כבר מן שבוע כשהגידו נשיאי העדה למשה שלקטו לחם משנה דכתיב ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו והמן כבר ירד מיום ראשון שעבר ואור"י דאע"ג דלא נאמר עד אח"כ מ"מ מוכח שפיר דמשה שכח לומר להם והיה אומר היה לי לומר לכם מה שאמר הקב"ה כשנתן את המן שתלקטוהו ששת ימים וא"כ אחד בשבת היה: **עשר** עטרות נטל אותו היום. הא דלא חשיב ראשון להקמת המשכן משום דאמרינן במדרש (ויקרא רבה פ' שמיני) שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו אי נמי משום דעליה דהקמת המשכן קאי דה"ק אותו היום של הקמת המשכן נטל עשר עטרות אחרות: **ראשון** לאכילת קדשים. ובת"כ במקום אכילת קדשים קתני שחיטתן בצפון: י)**לרבנן** ח' חסירין עבוד. אומר ר' יצחק דלא הוי צ"ל ח' חסירין עבוד אלא ז' חסירין ואייר דההיא שתא עבורי עברוה כדאמר לעיל אלא משום דלר"י איצטריך למימר דשבעה חסירין עבוד דהא תניא לעיל דאותו יום ה' בשבת היה נקט נמי לרבנן שמנה:

כפה

תורה אור השלם

1 שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים ה יא

2 וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: שמות טז א

3 וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יְיָ בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל יְיָ וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: שמות טז ז

4 שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ: שמות טז כו

5 וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: שמות מ יז

מוסף רש"י

כאשר צוך ה' אלהיך. כתיב בדברות אחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם, והיכן צוך, הא ליכא למימר דמשה הוה אמר להו בערבות מואב כאשר צוך בסיני, דמשה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומזהירם על מצותיה, אלא כמו שקבלה הוא, והיה חוזר ומגיד להם וכל מה שכתוב בדברות אחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני (סנהדרין נו:). **אלא ארבעה ימים בלבד.** אם נקבע עכשיו באחד בשבת יהא לשנה הבאה בחמישי בשבת (ר"ה כ. וסוכה נד: וערכין ט:) קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואין מעברין ואין מחסרין שום חודש לצורך והויא לה שנה שנ"ד ימים, נמצאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מד' ימים, והן הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה (ר"ה ו: וכעי"ז שם כ. וסוכה שם וערכין שם). **ואם היתה שנה מעוברת חמשה.** קסבר חודש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ד' שבועות (ר"ה ו: וכעי"ז שם כ. וסוכה שם).

מוסף תוספות

א. ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי לא יהיה בו. תוס' הרא"ש. ב. המן הכתובה שם, ולא נאמרה עד אחר שנעשה המשכן שאמר לו הקב"ה להניח. תוס' הרא"ש. ג. ופסח מצרים מקחו בעשור לחודש. שיטה להר"ן.

מסורת הש"ס

א) סנהדרין נו:, ב) ערכין ט: סוכה נד: ר"ה ו: כ. [תוספתא ערכין פ"א], ג) יש שכתבו דכאן וריש ירחא הוא דבור חדש וכצ"ל וריש ירחא דסיון חד בשבתא שהרי אייר חסר [תוי"ט], ד) יש שכתבו שזהו דיבור חדש וגרסי' חיסר אייר עשהו חסר כסדרן. רש"ל, ה) [שמות טז], ו) [שמות כה], ז) [ויקרא ט], ח) [שם יז], ט) [סוטה כז:], י) דבור זה שייך לקמן דף פ"ח,

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא אימא מבערב: (ב) שם א"ל רב אסי מחוזנאה: (ג) שם ראשון לשכון בישראל ראשון לברכת כהנים ראשון לאיסור הבמו': (ד) שם ואין בין ר"ה לר"ה ואין בין פסח לפסח אלא ד' ימים: (ה) רש"י ד"ה אתחומין וכו' שלא הוזהרו שלא לילך: (ו) ד"ה ריש ירחא וכו' לעולם הס"ד ואח"כ מ"ה וריש ירחא דסיון בחד בשבא שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא הס"ד. ואח"כ מ"ה השלים וכו' ואח"כ ד"ה חיסר אייר עשהו חסר כסדרן הס"ד והשאר נמחק: (ז) ד"ה לשכון וכו' לא שכן הס"ד: (ח) תוס' ד"ה ואמר ר' יהודה וכו' וליכא למימר. נ"ב וברש"י מס' סנהדרין דף נו משני תירוץ אחר ע"ז ע"ש:

רבינו חננאל

לחנייתן, דאלמא בשבת במסען היו, ולא היו מצווין על התחומין באותה שעה. רב אחא בר יעקב אמר אף ביום חנייתן היה מסען, והוא חד בשבא, ומצווין היו על התחומין. ת"ש ניסן שיצאו בו ישראל ממצרים ביום חמישי הוה, דמשכחת [לה] אייר בז' וסיון בחד בשבת. אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה וסיון בתרין בשבת. ת"ש דלא עברוה, דתניא יום ט"ו בניסן יום חמישי, השלים ניסן אירע אייר להיות בשבת, חיסר אייר אירע סיון להיות באחד בשבת. הא מני ר' יוסי היא. אמר רב פפא ת"ש בחמשה עשר יום לחודש השני, אותו היום (ערב) שבת היה, ומדט"ו באייר בשבתא ריש ירחא דסיון בחד בשבא. ופרקי' דעיבורי עברוה לאייר וראש ירח סיון תרין בשבתא. אמר ליה רב חבי מחוזנאה לרב אשי ת"ש ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד לחודש הוקם המשכן, ותניא אותו היום נטל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית, אלמא חד בשבא היה. ומדראש חדש ניסן שנה שנית חד בשבת, ראש חודש ניסן דראשונה ארבע בשבת, דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה. וכיון דראש חדש ניסן ארבעה ראש חודש סיון שבת, וקשיא בין לרבנן דאמרי תרין בשבא, ובין לר' יוסי דאמר חד בשבא.